

Mannen som skapade den svenska stugan

Han var maktmänniska och väckelsepredikant, en hårt arbetande man som lyckades jobba ihjäl sig vid 53 års ålder. I dag öppnar Nationalmuseum en utställning och presenterar en rikt illustrerad bok över Carl Hårleman i anledning av 300-årsminnet av hans födelse.

Arkitekturhistoria

Carl Hårleman
Människan och verket
Byggförlaget, 2000

Hur ser ditt svenska drömhäus ut? Kanske en Sorgårdsdöyl i form av det lilla faluröda huset med vita knutar vid dungen ned mot sjön. Och en bättre villa? Sannolikt i herrgårdsstil – ett enkelt, rektangulärt hus med brutet tak.

Sorgårdsdöyl eller herrgårdsmodell – det pedagogiska gemit bakom vårt mer eller mindre officiella svenska ideal heter Carl Hårleman.

Han förstod grundligen alla de delar, som till en sund Architecture hade. Hans utkast äga de största Mastars eld, och Dess teckningar de tålmodigaste mans frihet, natthet och fullkomlighet. Han visste at, i verkstalligheten forena prdnad, styrka och beqvämighet", skrev Carl Gustaf Tessin 1727 om den djupt beundrade Carl Hårleman – den smilrike överintendenten som dominerade och alljämt dominerar svenskt arkitektur.

Fick fullfölja slottsbygget

Tessin tog hem honom från Frankrike, där Hårleman, helt tagen av rokokon, studerade Ville friherre Hårlemans möjliga komma hem och avsluta det slottsbygge som hade legat nere i 20 år och som riksdagen nu, med Tessin d. y., som dog påskyndare, ville få klart?

Tessin visste att han själv inte skulle orka fullfölja bygget av Stockholms slott och lockade brevläsaren hem från Frankrike till Stockholm 1727 innan han själv dog 1728.

I egenskap av Europas störste rokokomästare genomförde Hårleman fullt ut den franska rokokons inredningskonst i prins Gustafs våning på Slottet 1746-51 och slutförde

också slottsbygget med den osvikliga känsla för precision och proportioner som i så mycket kommit att dominera vårt sätt att leva och bo i Sverige.

"Hans känsla för färg och form är perfekt, hans känslighet likaså. Hans främsta kännetecken var att aldrig göra för mycket. Inga extra knutsuller. Veta exakt var man ska sluta", säger utställningskommisariern Märten Snickare och tillägger att Carl Hårleman är centralgestalten i svenskt 1700-tal och en vårt lands främsta arkitekter genom alla tider, som under sin korta verksamhetstid hann med ett imponerande livsverk.

Han byggde allt utifrån samma grundmonster – Svartsjö, Svindersvik, herrgårdar, slottsplaneringar, fyror, katedralskolan i Karlstad, Observatoriet i Stockholm, domkyrkorna i Uppsala, Linköping och Strängnäs, liksom Jakobs kyrka i Stockholm – allt enligt samma enkelhet, allt med samma tro på idealet. Enkelhet som svenskt signum. Han var en maktmänniska, strikt formell och styrde alla offentlig administration", säger Goran Alm, medförfattare och chef för Bernadottebiblioteket.

Han uppskattar friherre Hårleman (han tillhörde en nyadlad familj och var andra generationens svensk som genom sin egen skicklig administration och maktfullkomlig väckelsepredikant

Stark personlighet

En stursk karl var han, en man som visste sitt värde och som gjorde en sällsynt vacker karriär helt i frihetstidens anda. Då behövs han inte nödvändigtvis dessutom vara en charmfull typ.

Hårleman trycks ha haft många sidor. Han gifte sig sent med en grevinnan Henrika Juliana von Liewen, enligt Axel von Fersen en äldre dam med "småk för intriger".

En av Carl Hårlemans bästa vänner var Carl von Linné som dock likt andra nära, fick kamma på hans skiftande lynne. Sålunda

Sommaridyll i Falu rödfärg. Carl Hårleman anpassade på 1700-talet den franska arkitekturstilen på modet till svensk verklighet. Hans tankar lever ännu kvar.

hade Hårleman 1748 i ett brev kritiserat Linné för att hans studenter hade okonventionell klädsel och okonventionell uppförande när de deltog i botaniska exkursioner. Detta hade retat många av hans närmaste vänner bland professorerna i Uppsala.

Linné blev djupt kränkt av vännens fiendlighet som "nästan dödat honom" och "fick deraf ej sofva på 2 månader".

Hur som helst, Carl Hårleman förde ett kvalitetsvaru vidare in i den svenska frihetstiden. Han omvandlade det franska modets

nycker till svensk verklighet. Det kan ifrågasättas om någon svensk arkitekt så totalt styrkt och utformat den svenska stilen som Carl Hårleman gjorde.

Så det finns all anledning att sända en tacksamhets tanke till honom när du sitter nere vid sjön i ditt faluröda hus med vita knutar och kanske inte har en aring om att visonerna och idealen är 300-åriga. Kanske bländar du då också i årets presentbok.

VIKKA VOGEL

IT-samhället genom mörka soiglasögon

Democracy in the Digital Age är en bok som säkert kommer att inspirera även till svenskt statsvetenskapligt grubbetal och publiceringsklåda.

IT

Anthony G Wilhelm
Democracy in the Digital Age –
Challenges to Political Life
in Cyberspace
Routledge N.Y., 2000

Hur påverka demokratin av informations-teknologi? Anthony G Wilhelm orar sig för en växande teknologisk ojämlikhet:

IT ser formidabla hinder – som tekniken nu är utformad och använd – mot att uppnå ett rättvisare och humanare socialt tillstånd.

Emot detta jämlikhetshot ställer författaren upp en from förhopp-

ning, en utopi med namnet *Den nya internationalen*.

Den nya internationalen, lösligt förbundade eller förbundade parter, sammanhållna av gemensamma ideal och värden, inkluderar organisationer och enheter som oppnär sig emot marknadsens onskvärta lagar som verkar som surgat för allmänheten.

Wilhelm ser tre sätt att förhålla sig till informationsteknologin och dess effekter.

Bejakaren kallar han för neofuturist, den som gillar fart och förändring. Futurismen var en tidig, italiensk, 1900-talsrörelse inom konsten och litteraturen och dess profet var Filippo Tommaso Marinetti. Han skrev *Det futuristiska manifestet* ungefär samtidigt som Mussolini tog makten i Italien. Förändring, förstörelse, förnyelse var rörelsens credo, något som Joseph Alois Schumpeter vid ungefär samma tid skulle komma att kalla *creative destruction* och se som

IT-dystopikern ser problem.

ett ofrånkomligt inslag i kapitalismens utveckling.

Motståndaren eller dystopikern ser framtiden i mörka färger och projicerar sociala och demokratiska problem på sin bildskärm. "Det tredje förhållningssättet är det teknokratiske. Teknokraterna intar en ståndpunkt mittemellan neofuturistens och dystopikerns.

WILHELM GER MED SIN BOK ett inlägg på att så mycket närmare dystopikern än de båda andra typfigurerna. Det samlade intrycket blir att hoten som informations-teknologin för med sig är mycket större än möjligheterna och de demokratiska kostnaderna kommer att överträffa intäkterna.

Kanske har författaren rätt. Men hans bok övertygar inte om detta.

Den förefaller vara skriven av en omogen gymnasist i avsikt att imponera med sin beläsenhet. Sidorna vimlar av referenser till allsköns filosofer, sociologer, statsvetare, organisationsteoretiker, socialpsykologer och andra.

Effekten blir den motsatta. Texten imponerar inte det minsta trots hänvisningarna till Aristoteles, Adam Smith, Kierkegaard, Habermas, Derrida, Galbraith, Amartya Sen, Isaiah Berlin, Chomsky, Burke, Heidegger och många fler, större och mindre, lysande och slökande stjärnor på Wilhelms cyberfermat. Trots att baksidestexten utlovar *a first rate study* går det inte att finna någon rim och reson i författarens budskap. Han ska dock berömmas för ett förstklassigt citat av Sören Kierkegaard:

"Folk gör nästan aldrig bruk av den frihet de har, till exempel tankfriheten, i stället bär de friheten att tala som kompensation."

Några empiriska undersökningar som författaren utfört redovisas. En bygger på innehållsanalys av

nycker till svensk verklighet. Det kan ifrågasättas om någon svensk arkitekt så totalt styrkt och utformat den svenska stilen som Carl Hårleman gjorde.

Så det finns all anledning att sända en tacksamhets tanke till honom när du sitter nere vid sjön i ditt faluröda hus med vita knutar och kanske inte har en aring om att visonerna och idealen är 300-åriga. Kanske bländar du då också i årets presentbok.

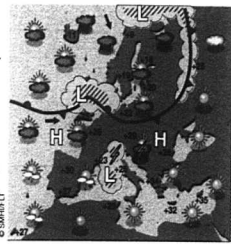
VIKKA VOGEL

Sverige i dag

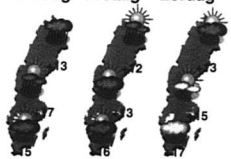
En del regnkarar i Norrlands fjälltrakter. I söder växlande molnhitt. Blåsig i hela landet.

Europa i dag

Torsdag Fredag Lördag

TV i kväll

SVT1
18.00 Prät i kvadrat / 18.30 Nalle har ett st hus / 18.55 Dagens visa / 19.00 Timotus / 19.10 Faktaastiska Fri / 19.25 POP-Video / 19.30 Pops: Alans V / 19.40 / 20.00 Sommarpratet / 20.30 Gröna rum / 21.00-22.00 Aktuellt / 21.30 A-ekonomi / 21.40 Sportnytt / 21.55 Curry nam-narr / 22.30 Polisen på San / 23.25-0.25 Showgirl

SVT2
18.00 Aktuellt / 18.15 Lite solken hit / 18.30 / 19.10 Godbitur ut På kart / 19.20 Regionala nyheter / 19.30 Rapport / 20.00 Film: Det otroligt trygt. Am. familjefilm fr. 1994. / 21.30 Benny / 21.50 Lotta och Viktor / 22.00 Regionala nyheter / 22.10 Dansk skalle, en lego / 23.00 Nyheter från SV